

Dynamika mechatronických systémov

Kinematika telesa

Vladimír Kutiš

Oddelenie aplikovanej mechaniky a mechatroniky
UAMT, FEI STU Bratislava

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Fakulta elektrotechniky a informatiky

SLOVAK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY IN BRATISLAVA

Faculty of Electrical Engineering and Information Technology

Obsah prednášky

1. Rozdelenie pohybu telesa
2. Translačný pohyb telesa
3. Rotačný pohyb
4. Rovinný pohyb telesa
5. Sférický a priestorový pohyb

1. Rozdelenie pohybu telesa

- translačný (posuvný) pohyb telesa
- rotačný pohyb telesa
- rovinný pohyb telesa
- sférický pohyb telesa
- všeobecný priestorový pohyb telesa

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

translačný pohyb

- teleso koná posuvný (translačný) pohyb, ak jeho dve nerovnoběžné priamky nemenia pri pohybe svoj smer

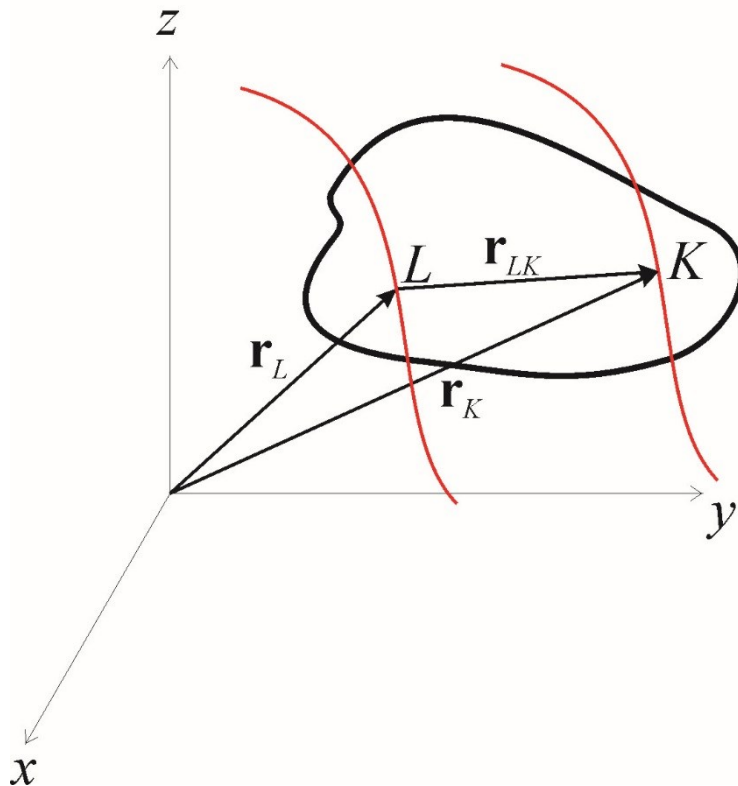
- žiadna priamka pri posuvnom pohybe nemení svoj smer
- trajektórie všetkých bodov sú zhodné, navzájom posunuté krivky
- v každom okamžiku sú rýchlosti a zrýchlenia všetkých bodov telesa navzájom rovnaké

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

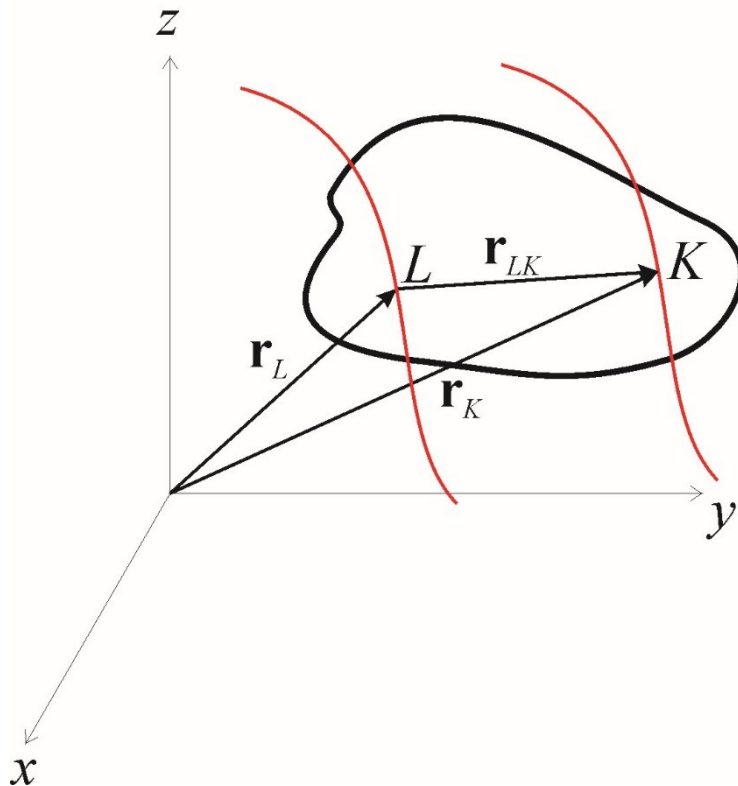
$$\mathbf{r}_L = \mathbf{r}_L(t)$$

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L(t)$$

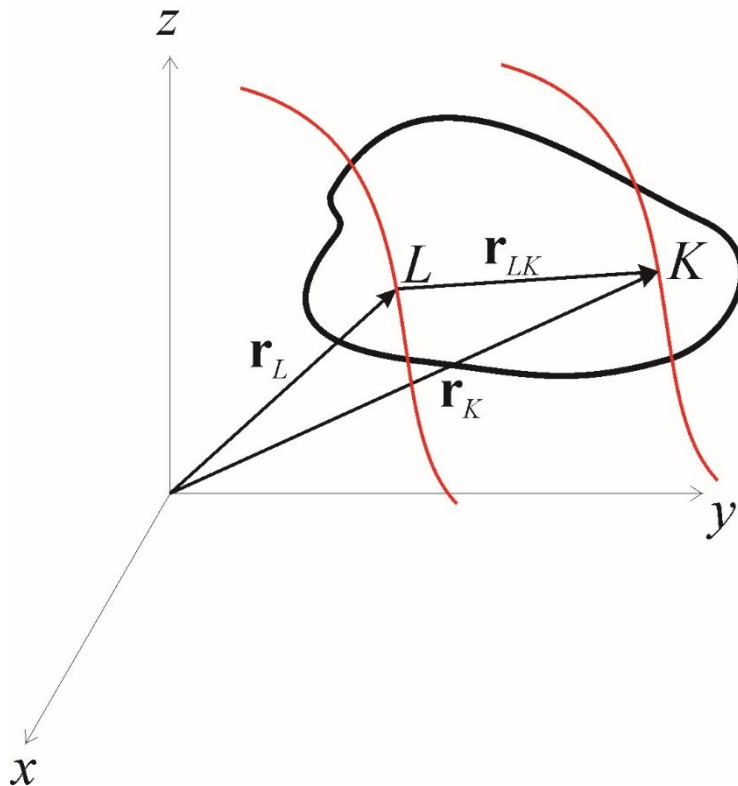

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L + \mathbf{r}_{LK}$$

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

$$\mathbf{r}_L = \mathbf{r}_L(t)$$

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L + \mathbf{r}_{LK}$$

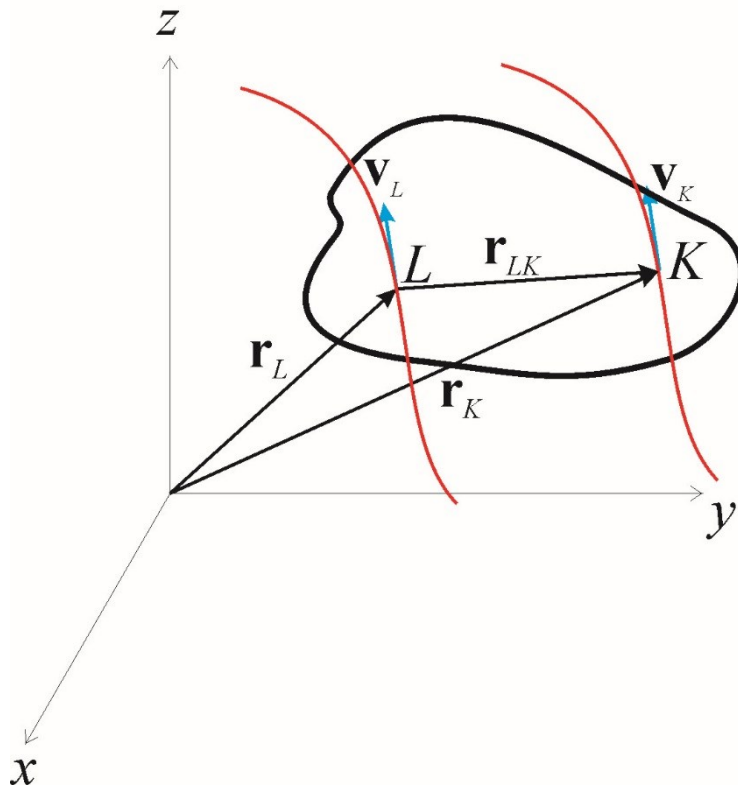

tento vektor ale pri pohybe telesa nemení svoj smer – definícia translačného pohybu, t.j. s časom sa nemení

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L(t)$$

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L + \mathbf{r}_{LK}$$

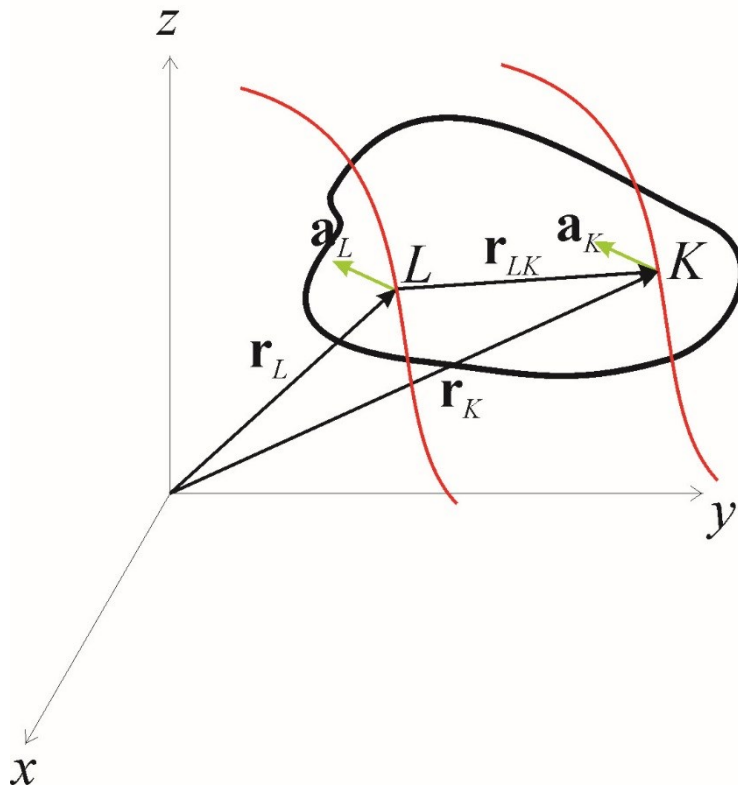
$$\mathbf{v}_L = \mathbf{v}_K$$

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L(t) + \mathbf{r}_{LK}$$

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L + \mathbf{r}_{LK}$$

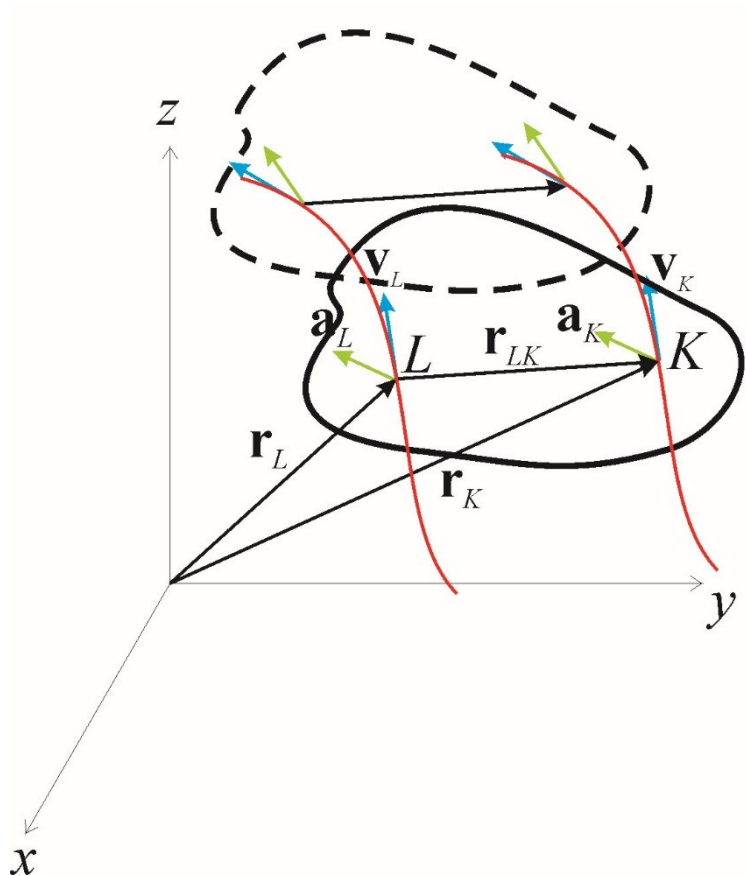
$$\mathbf{v}_L = \mathbf{v}_K$$

$$\mathbf{a}_L = \mathbf{a}_K$$

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

posuvný pohyb telesa je teda určený pohybom jedného jeho bodu, napr. bodu L

$$\mathbf{r}_L = \mathbf{r}_L(t)$$

$$\mathbf{r}_K = \mathbf{r}_L + \mathbf{r}_{LK}$$

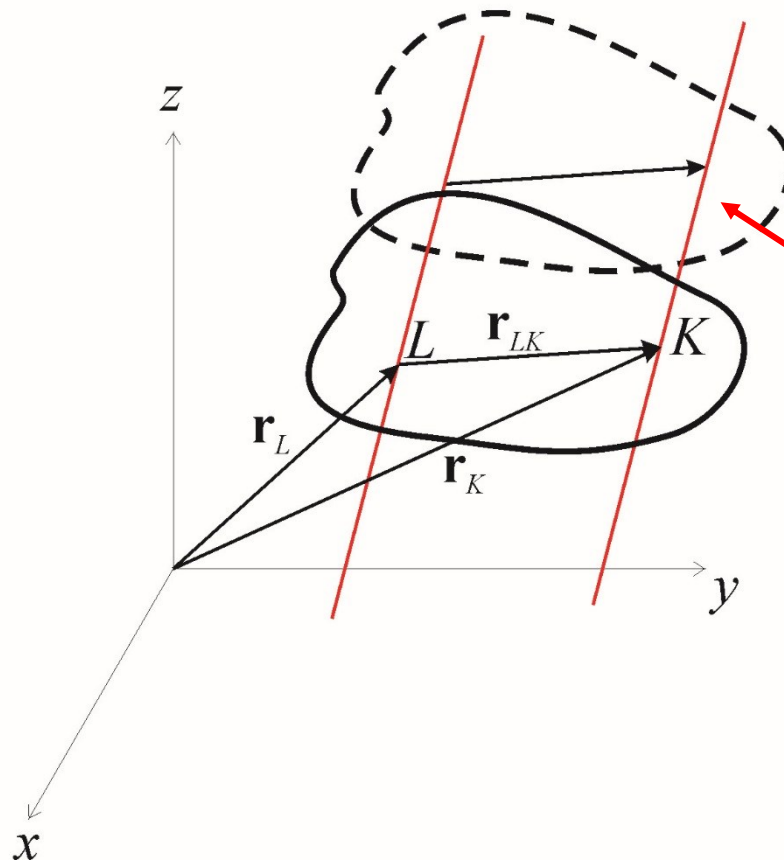
$$\mathbf{v}_L = \mathbf{v}_K$$

$$\mathbf{a}_L = \mathbf{a}_K$$

2. Translačný pohyb telesa

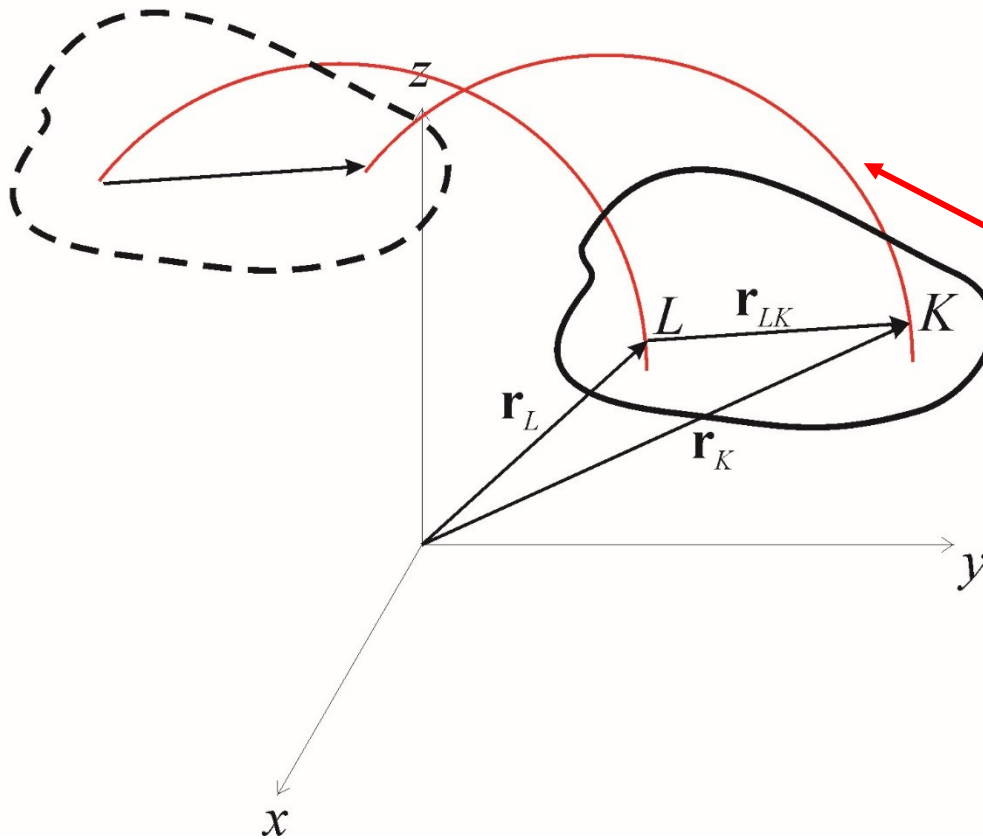
Charakter. trans. pohybu

ak je trajektória bodu telesa priamka, potom hovoríme o priamočiaram posuvnom pohybe

2. Translačný pohyb telesa

Charakter. trans. pohybu

ak je trajektória bodu telesa rovinná resp. priestorová krivka, potom hovoríme o krivočiarom rovinnom resp. krivočiarom priestorovom posuvnom pohybe

3. Rotačný pohyb telesa

Charakter. rotač. pohybu

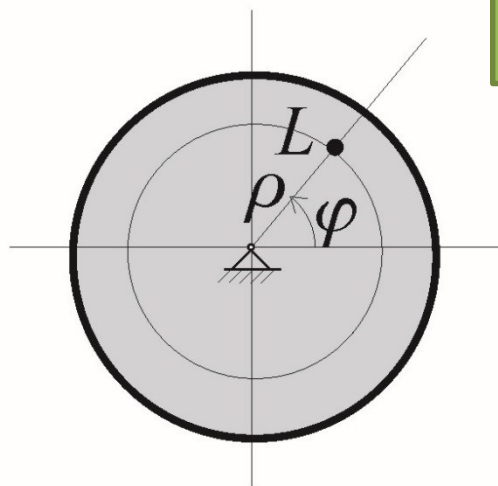
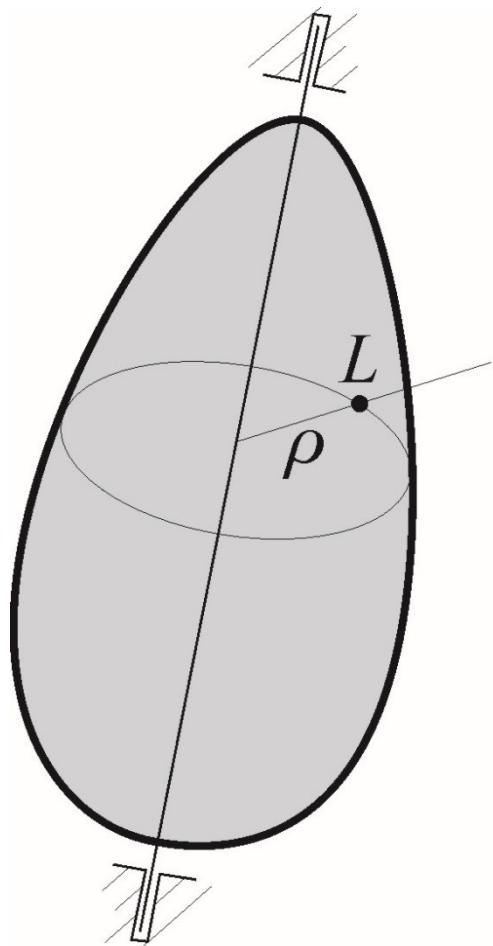
rotačný pohyb

- teleso koná rotačný pohyb, ak jedna jeho priamka zostáva trvale v kľude
- táto priamka sa nazýva osou rotácie
- trajektórie všetkých bodov sú kružnice, ktoré ležia v rovinách kolmých na os rotácie a majú stred na tejto osi
- rotačný pohyb je teda pohybom rovinným a teda pohyb sa môže vyšetrovať v rovine kolmej na os rotácie

3. Rotačný pohyb telesa

Charakter. rotač. pohybu

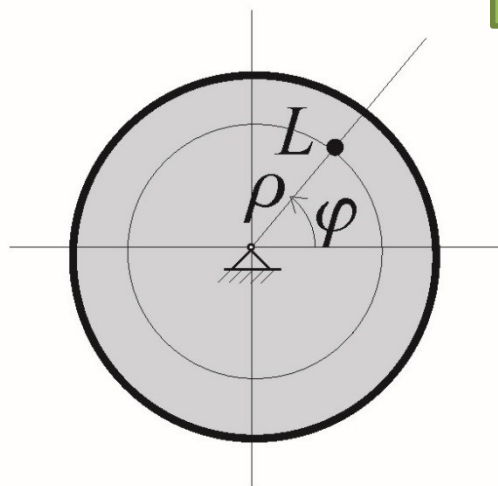
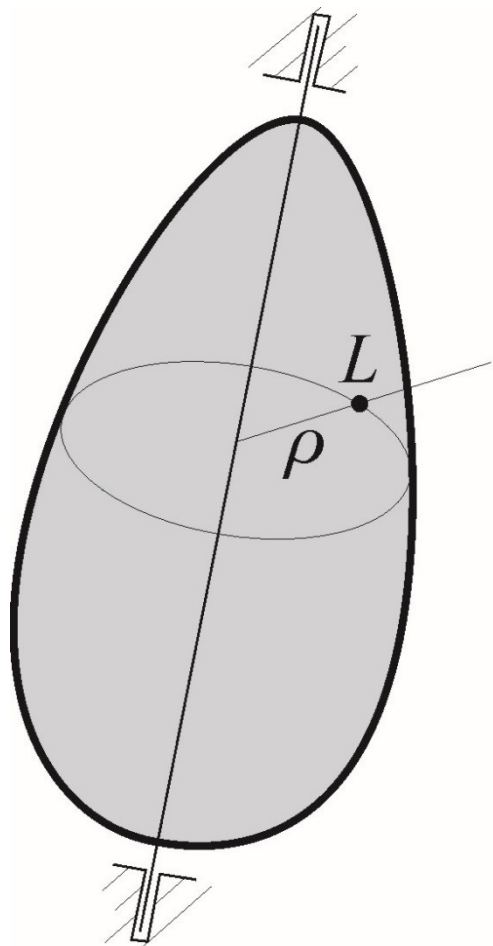

rotačný pohyb je určený závislosťou uhla pootočenia ľubovoľnej priamky telesa kolmej k osi rotácii na čase

$$\varphi = \varphi(t)$$

3. Rotačný pohyb telesa

Charakter. rotač. pohybu

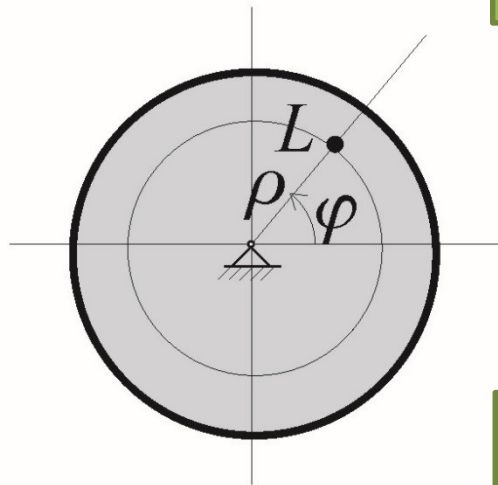
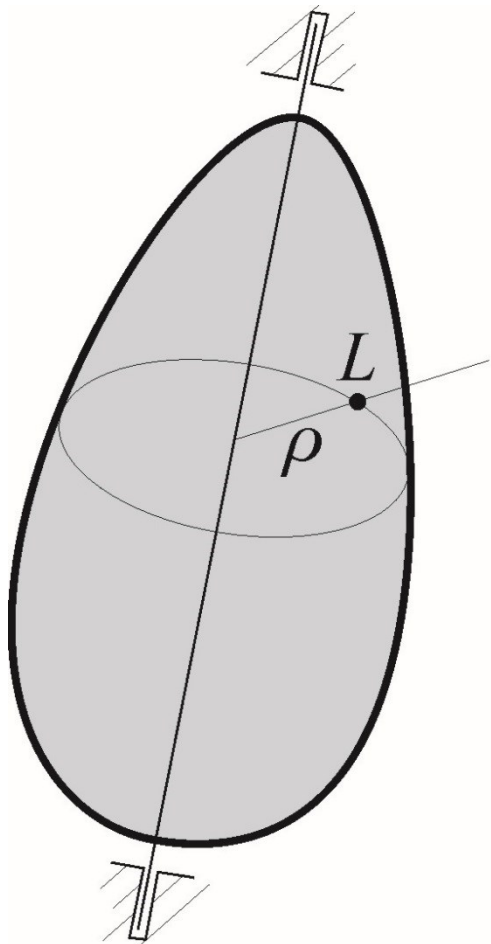

uhlová rýchlosť charakterizuje časovú zmenu uhla pootočenia telesa

$$\omega = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{\Delta \varphi}{\Delta t} = \frac{d\varphi}{dt} = \dot{\varphi}(t)$$

3. Rotačný pohyb telesa

Charakter. rotač. pohybu

uhlová rýchlosť charakterizuje časovú zmenu uhla pootočenia telesa

$$\omega = \lim_{\Delta \rightarrow 0} \frac{\Delta \varphi}{\Delta t} = \frac{d\varphi}{dt} = \dot{\varphi}(t)$$

uhlové zrýchlenie charakterizuje časová zmena uhlovej rýchlosti

$$\alpha = \lim_{\Delta \rightarrow 0} \frac{\Delta \omega}{\Delta t} = \frac{d\omega}{dt} = \dot{\omega}(t) = \ddot{\varphi}(t)$$

3. Rotačný pohyb telesa

Tabuľa

- odvodenie rýchlosti ľubovoľného bodu telesa pri rotačnom pohybe vo vz.s. telesa
- odvodenie zrýchlenia ľubovoľného bodu telesa pri rotačnom pohybe vo vz.s. telesa
- rýchlosti a zrýchlenia v inerciálnej vz.s.
- príklad – porovnanie translačný pohyb – rotačný pohyb

4. Rovinný pohyb telesa

Charakter. rotač. pohybu

rovinný pohyb

- teleso koná obecný rovinný pohyb, ak trajektórie jeho bodov ležia v navzájom rovnobežných rovinách
- trajektórie sú teda rovinné krivky
- všetky body, ktoré ležia na rovnakej kolmici k rovine pohybu opisujú rovnaké krivky a majú rovnaké okamžité rýchlosti a zrýchlenia
- rovina pohybu, do ktorej teleso premietneme sa nazýva základná

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

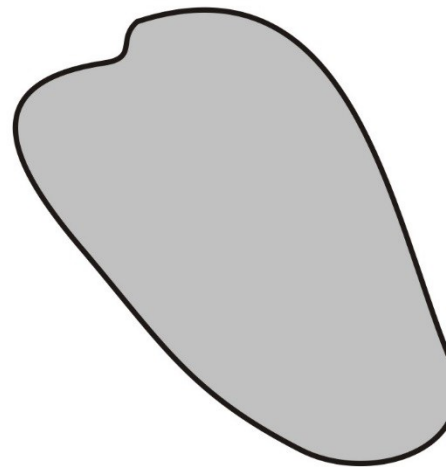
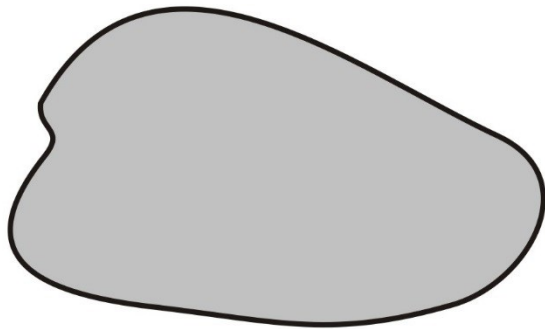
rozklad pohybu

- základný rozklad obecného rovinného pohybu znamená rozloženie pohybu na **unášavý posuvný**, ktorý je určený pohybom jedného referenčného bodu telesa, a **relatívny rotačný** okolo referenčného bodu

4. Rovinný pohyb telesa

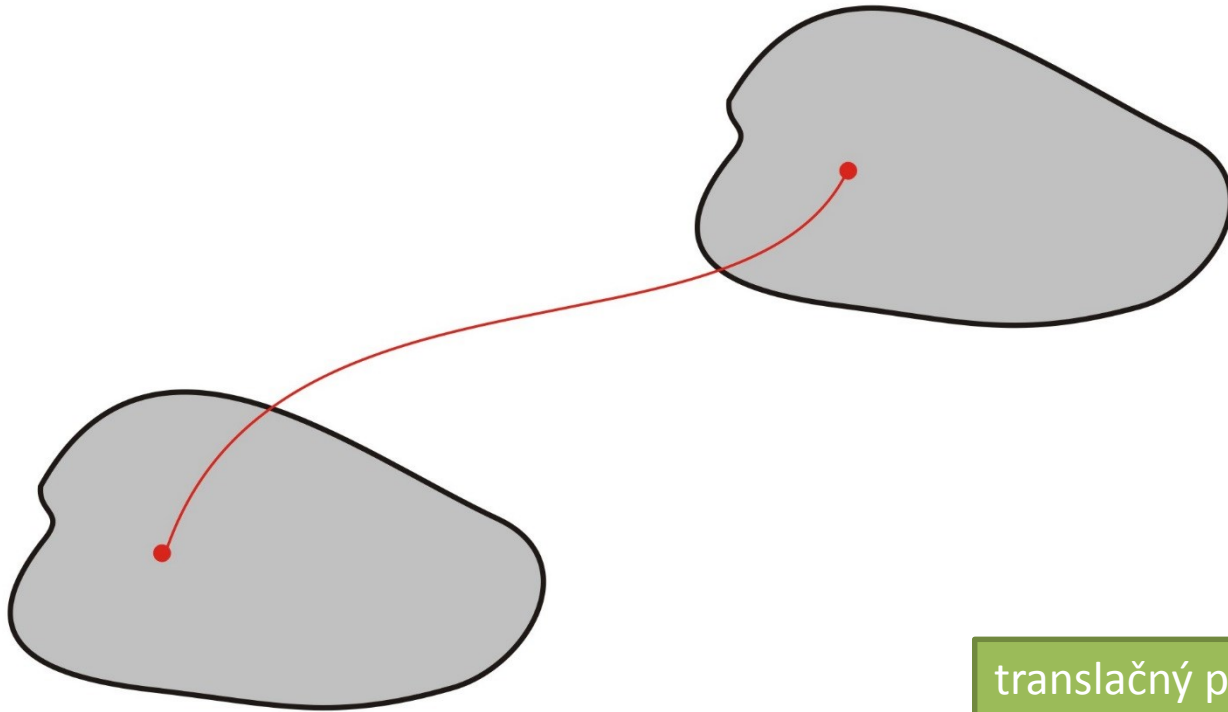
Rozklad pohybu

rovinný pohyb

4. Rovinný pohyb telesa

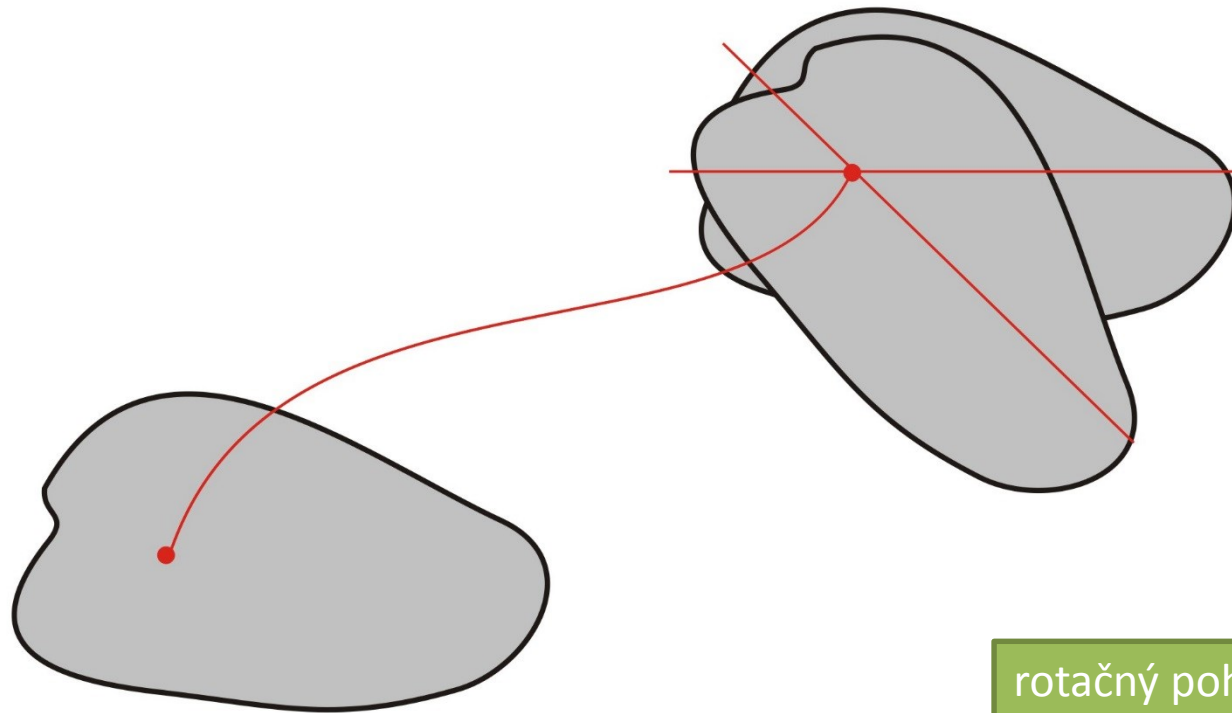
Rozklad pohybu

translační pohyb (unášavý)
referenčního bodu

4. Rovinný pohyb telesa

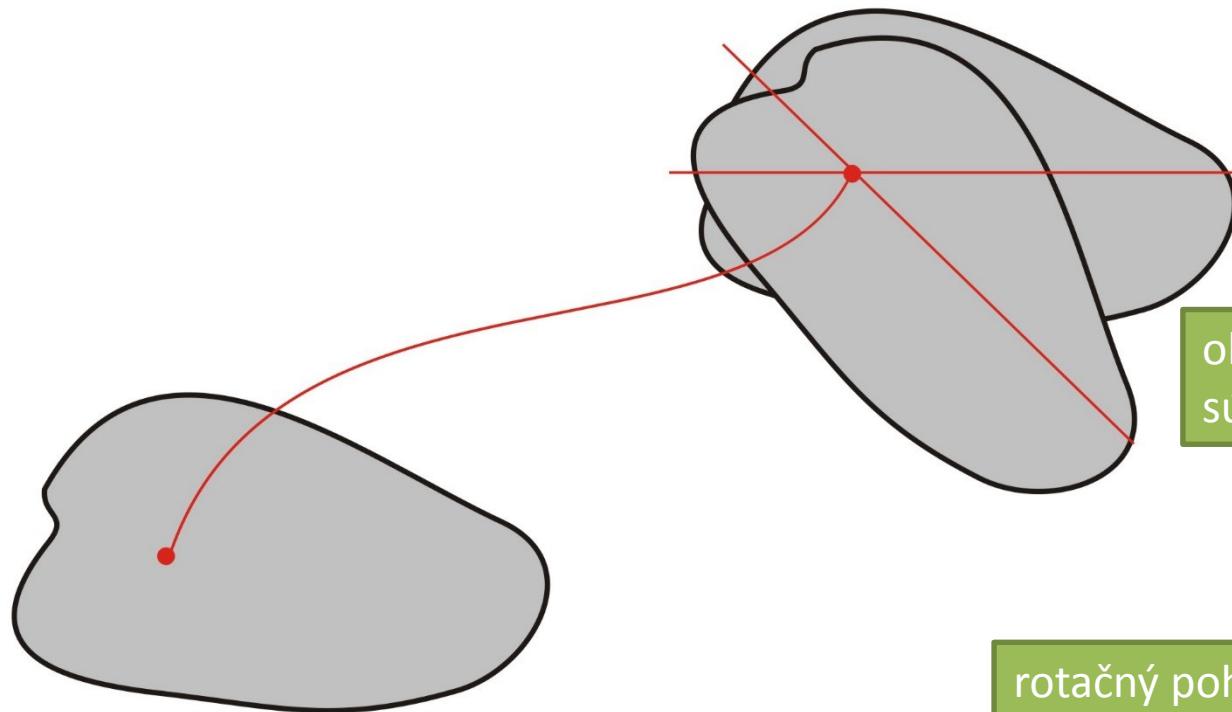
Rozklad pohybu

rotačný pohyb (relatívny)
okolo referenčného bodu

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

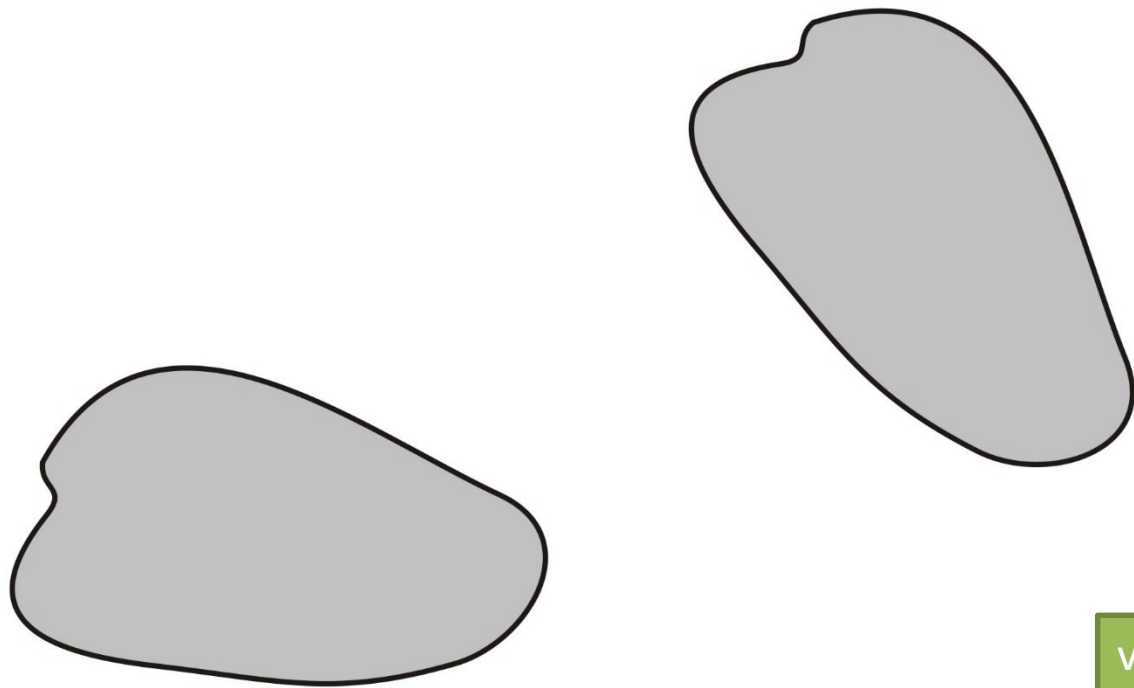

oba pohyby prebiehajú súčasne

rotačný pohyb (relatívny) okolo referenčného bodu

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

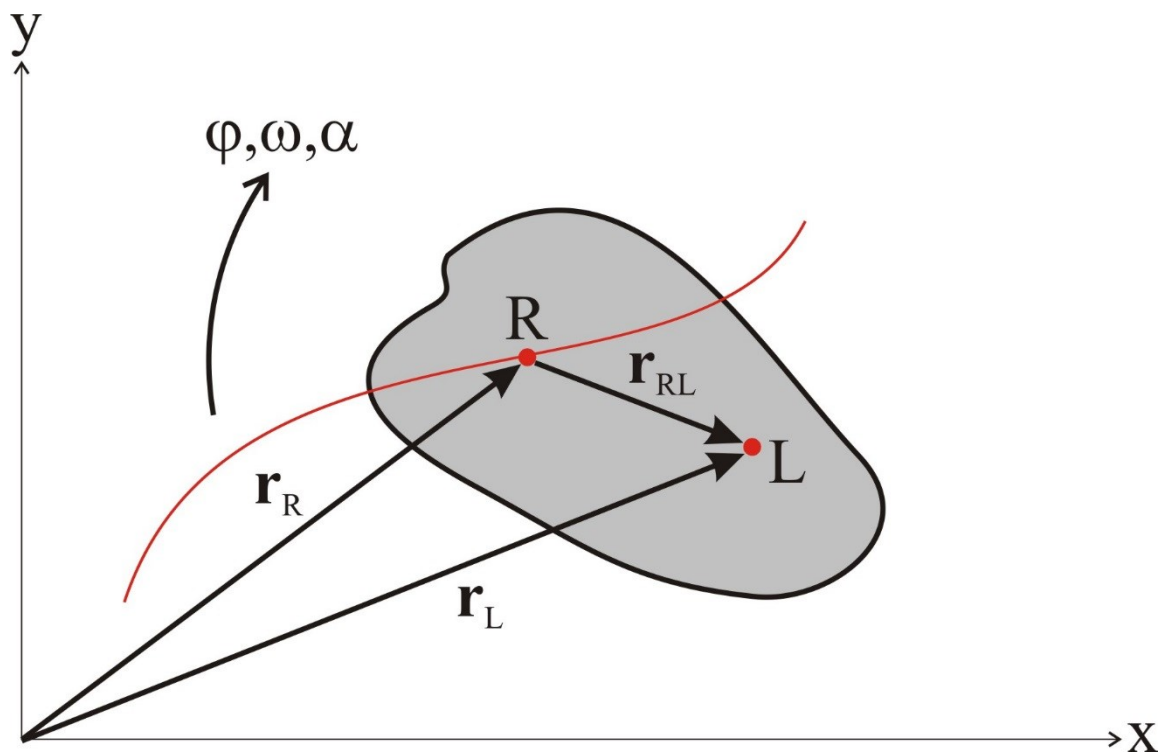
výsledný pohyb

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

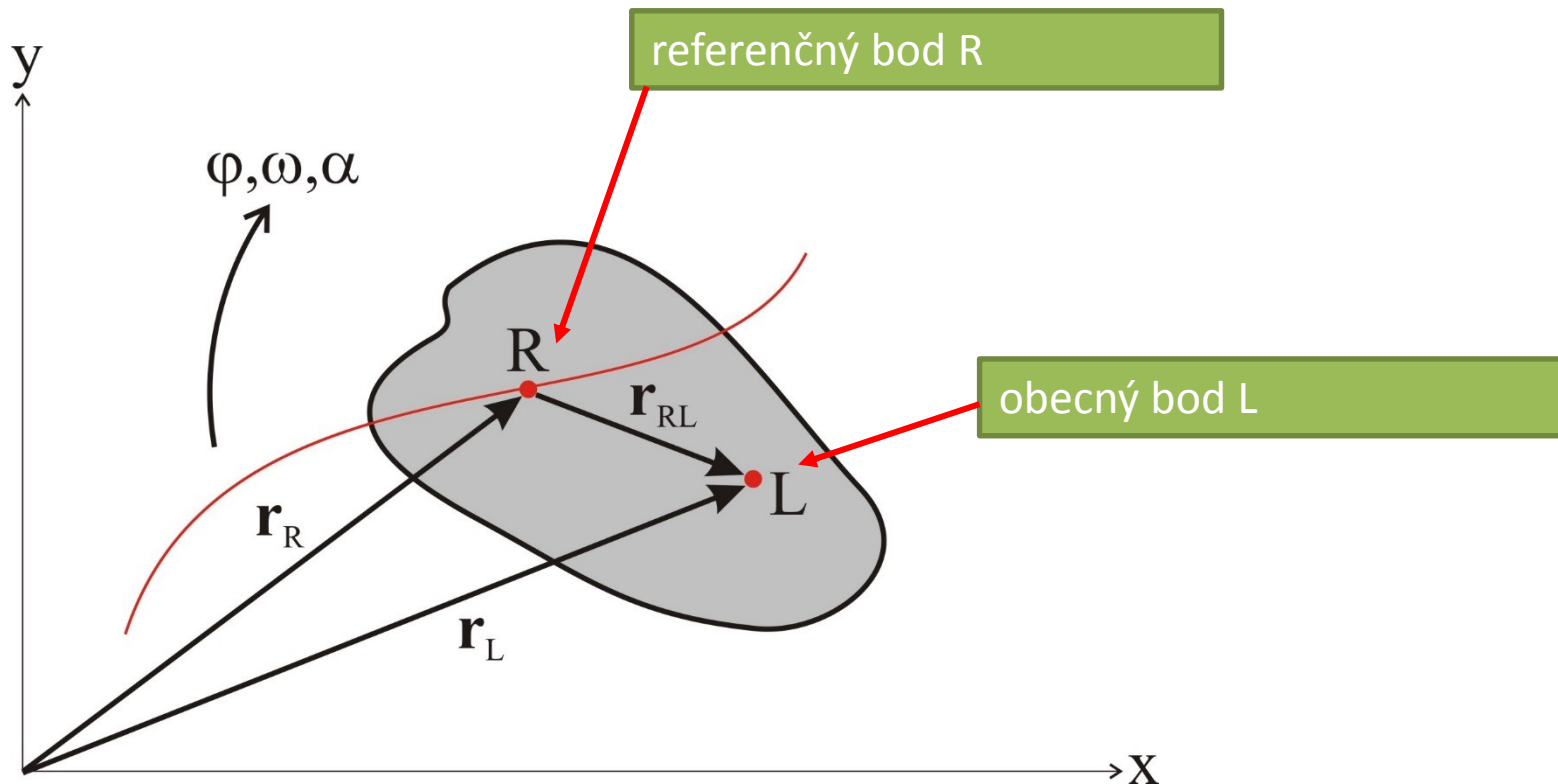
pohyb obecného bodu L

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

referenční bod R

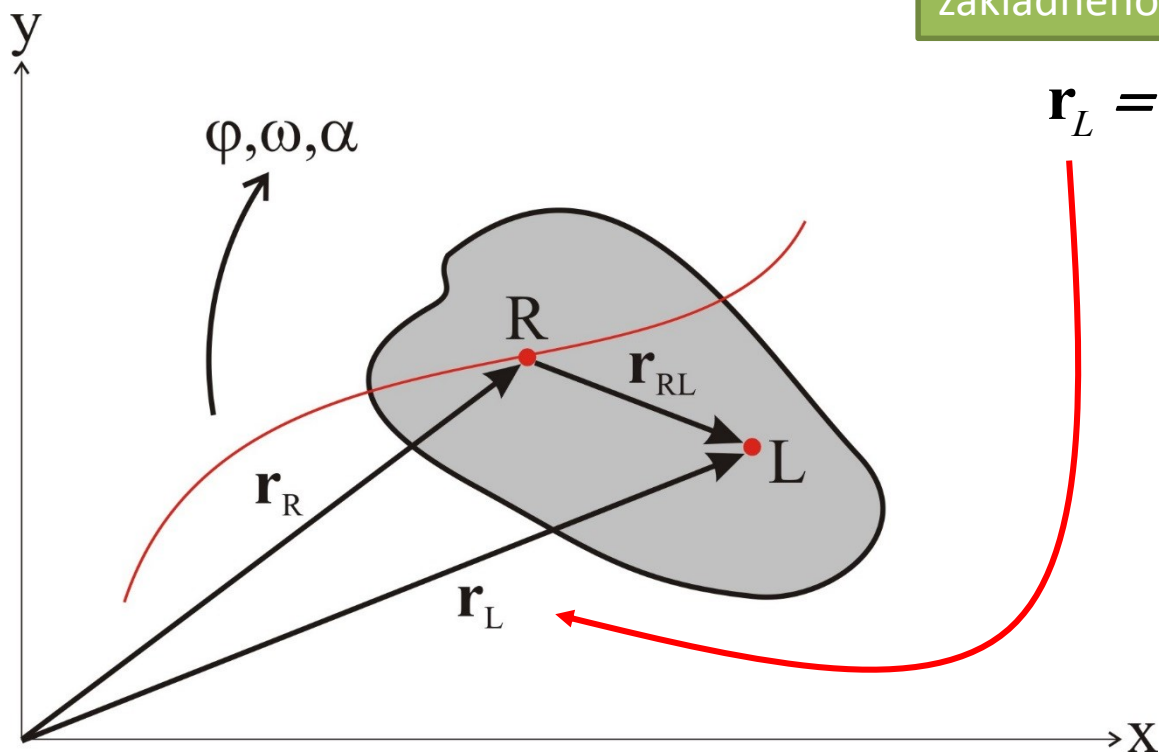
obecný bod L

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

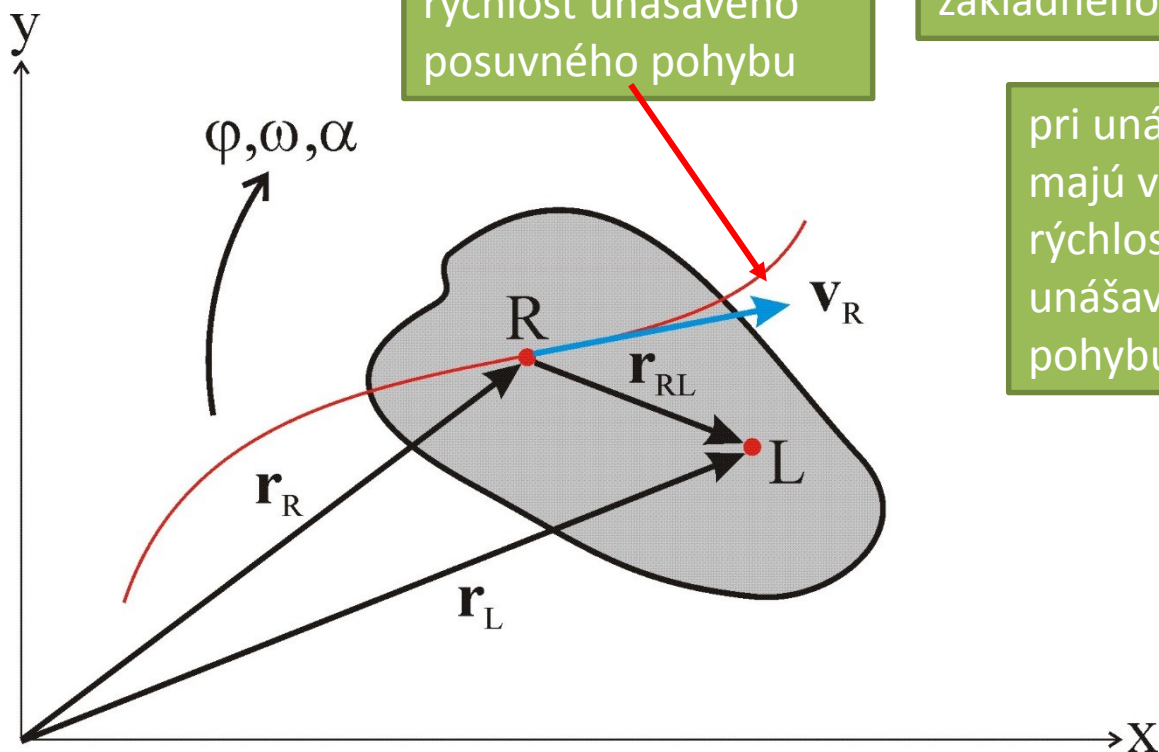
poloha obecného bodu L využitím základného rozkladu

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlosť unášavého
posuvného pohybu

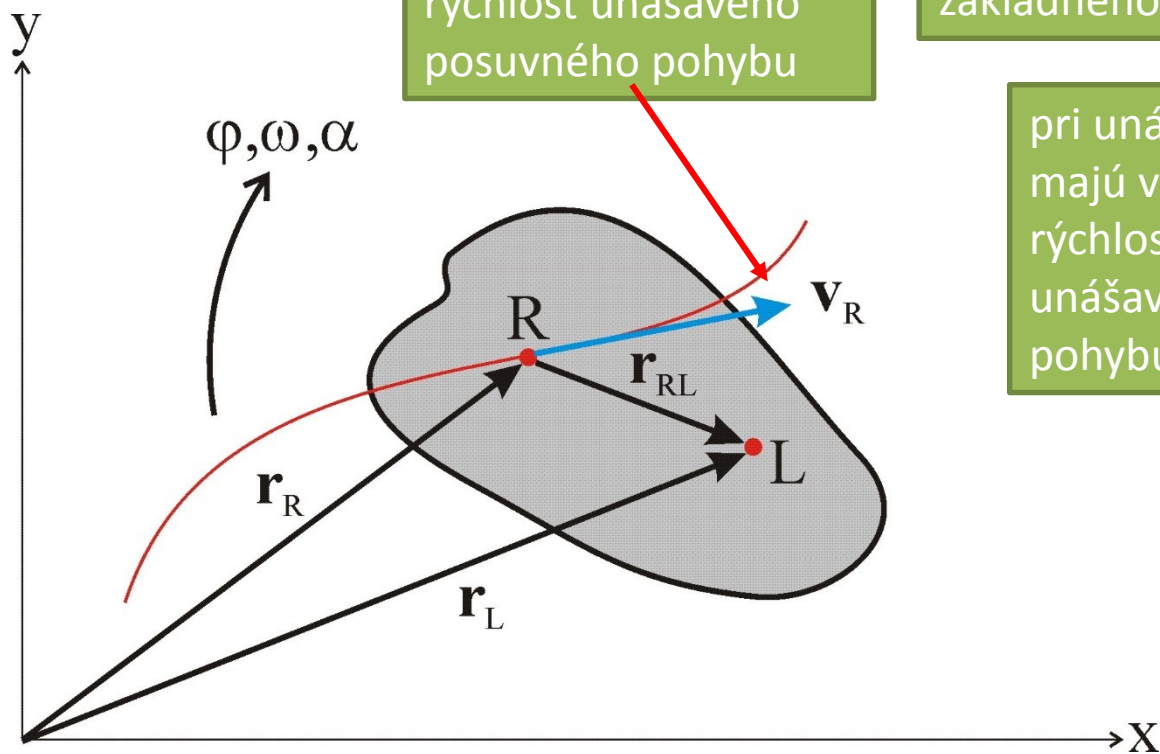
rýchlosť obecného bodu L využitím
základného rozkladu

pri unášavom posuvnom pohybe
majú všetky body telesa rovnaké
rýchlosti, t.j. aj bod L sa pri
unášavom pohybe translačnom
pohybuje rýchlosťou bodu R

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlosť unášavého
posuvného pohybu

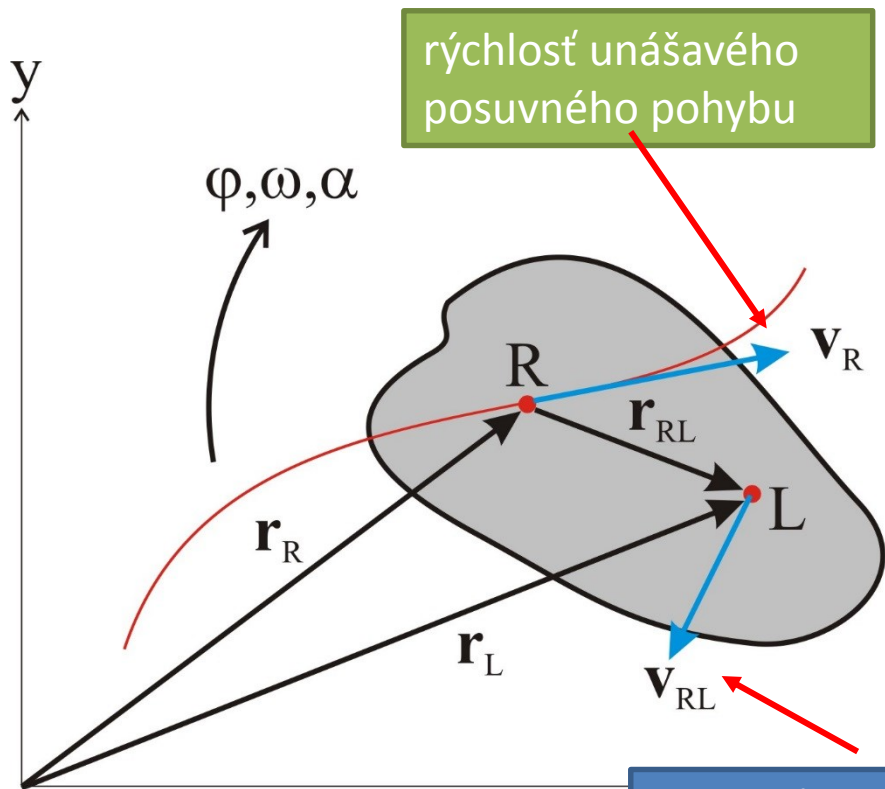
rýchlosť obecného bodu L využitím
základného rozkladu

pri unášavom posuvnom pohybe
majú všetky body telesa rovnaké
rýchlosti, t.j. aj bod L sa pri
unášavom pohybe translačnom
pohybuje rýchlosťou

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlosť unášavého posuvného pohybu

rýchlosť relatívneho rotačného pohybu predstavuje iba rýchlosť rotácie telesa okolo bodu R (ako keby sa bod R nepohyboval)

rýchlosť relatívneho rotačného pohybu

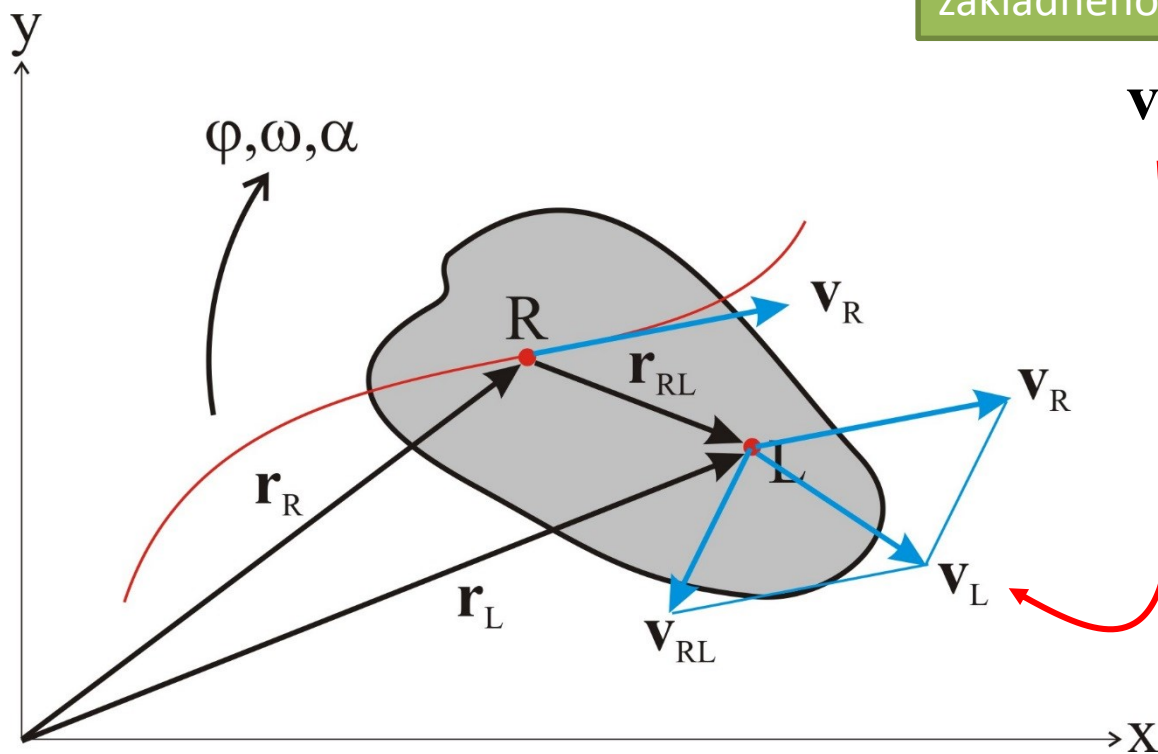
$$\mathbf{v}_{RL} = \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{r}_{RL}$$

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlost obecného bodu L využitím základného rozkladu

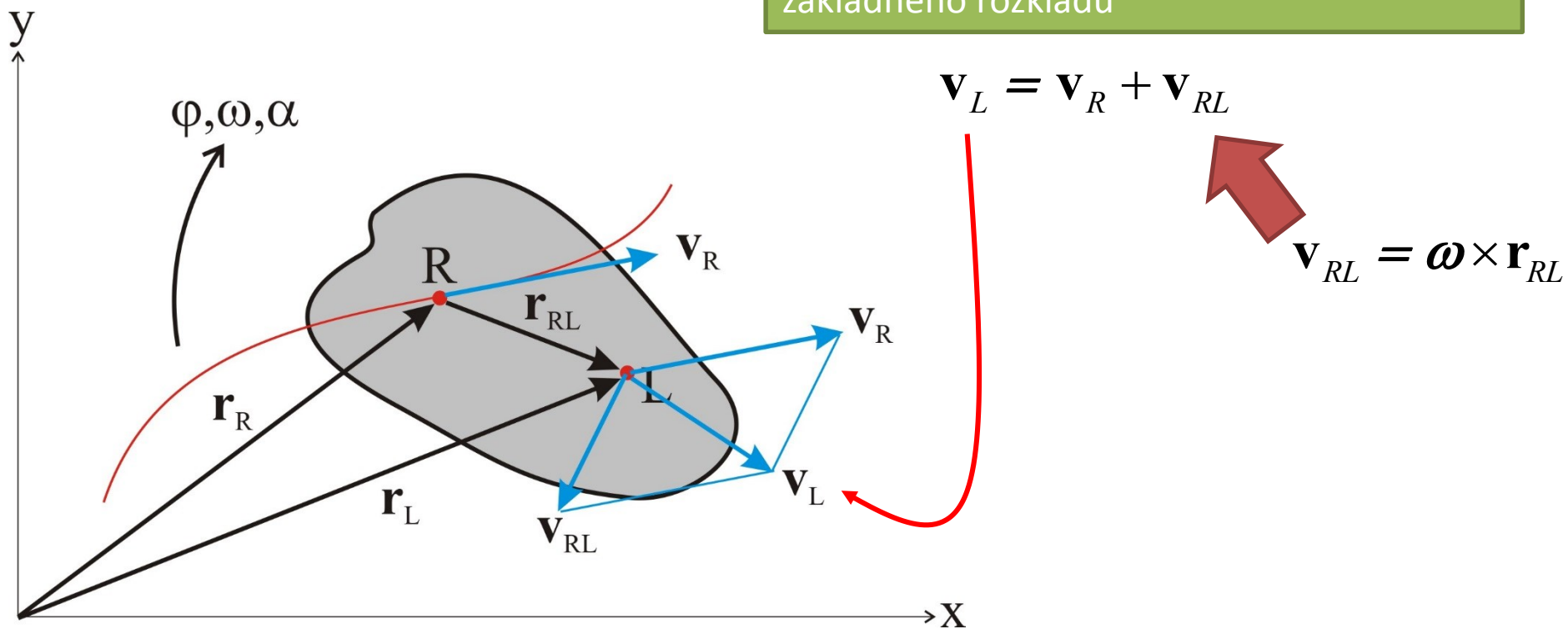
výsledná rýchlosť bodu L je potom určená súčtom unášavej a relatívnej rýchlosti

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlost obecného bodu L využitím základného rozkladu

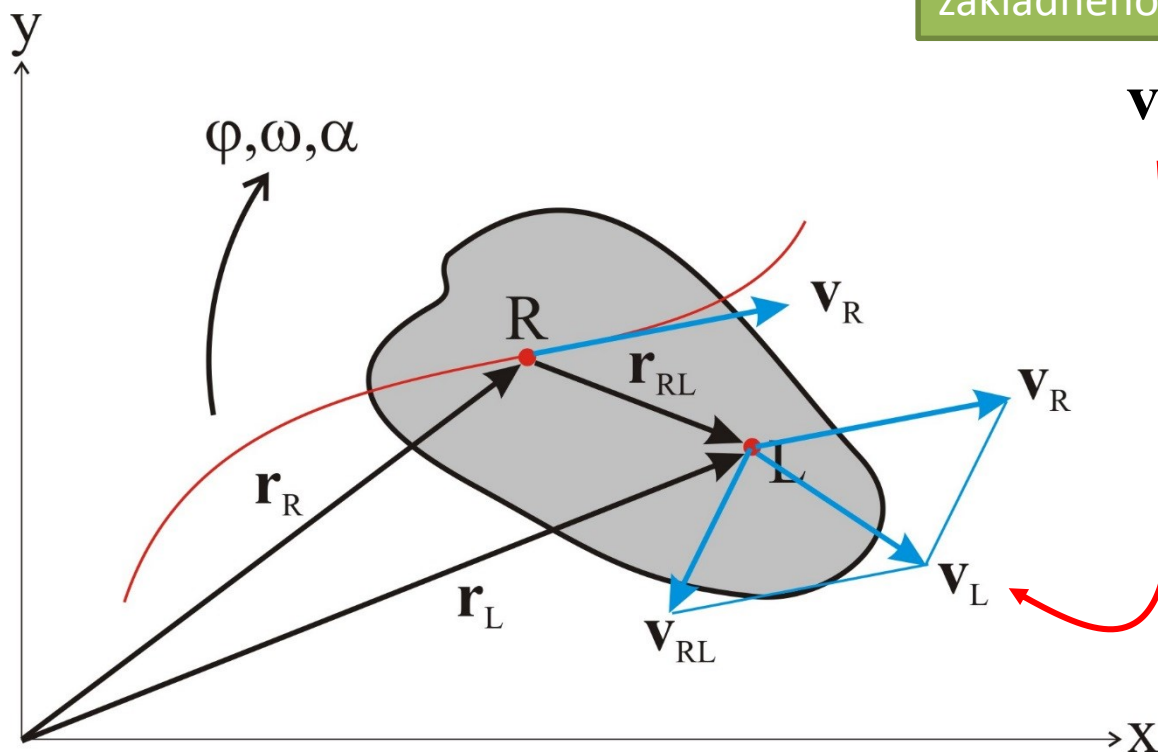

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

rýchlost obecného bodu L využitím základního rozkladu

$$\mathbf{v}_L = \mathbf{v}_R + \mathbf{v}_{RL}$$

$$\mathbf{v}_{RL} = \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{r}_{RL}$$

$$\mathbf{v}_L = \mathbf{v}_R + \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{r}_{RL}$$

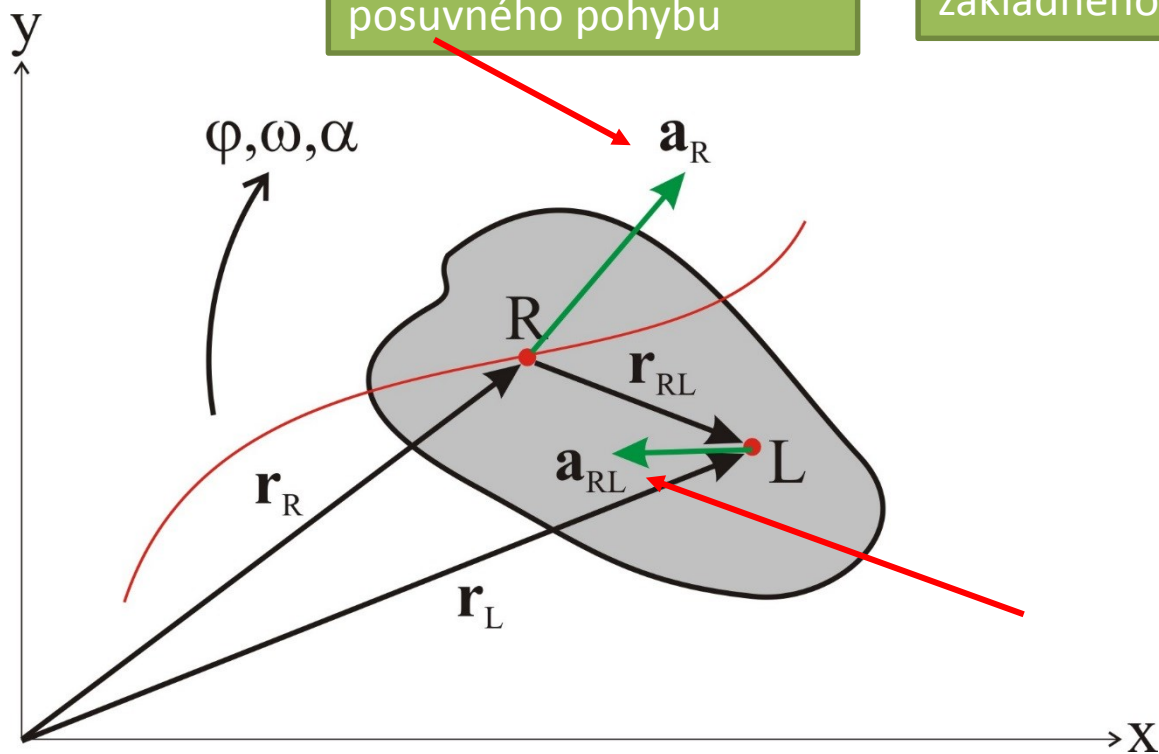
4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrýchlenie unášavého
posuvného pohybu

zrýchlenie obecného bodu L využitím
základného rozkladu

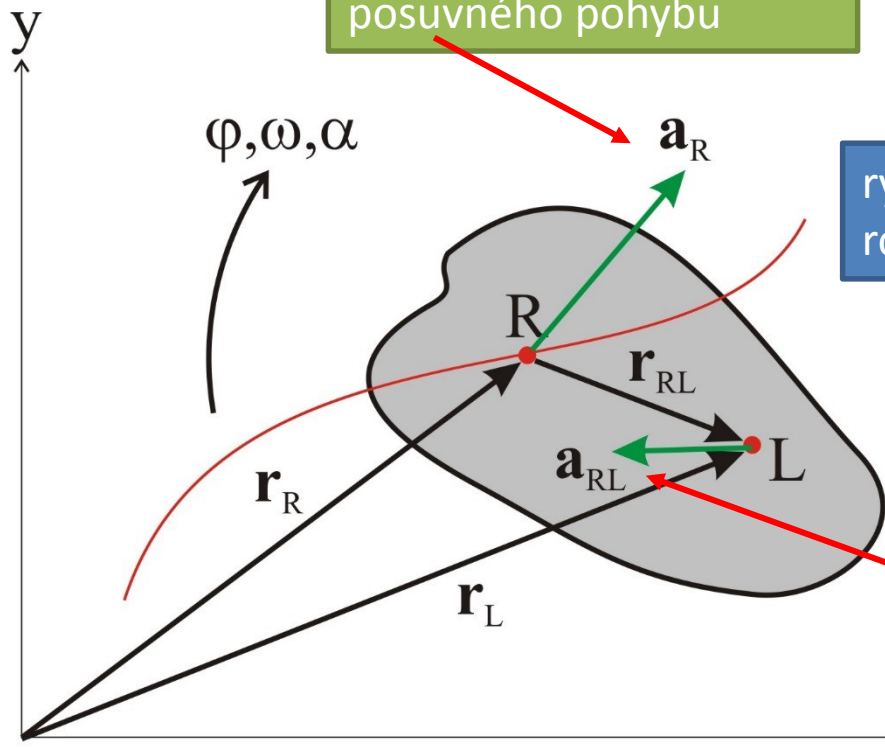
4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrýchlenie unášavého
posuvného pohybu

zrýchlenie obecného bodu L využitím
základného rozkladu

rýchlosť relatívneho
rotačného pohybu:

$$\mathbf{v}_{RL} = \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{r}_{RL}$$

zrýchlenie relatívneho
rotačného pohybu

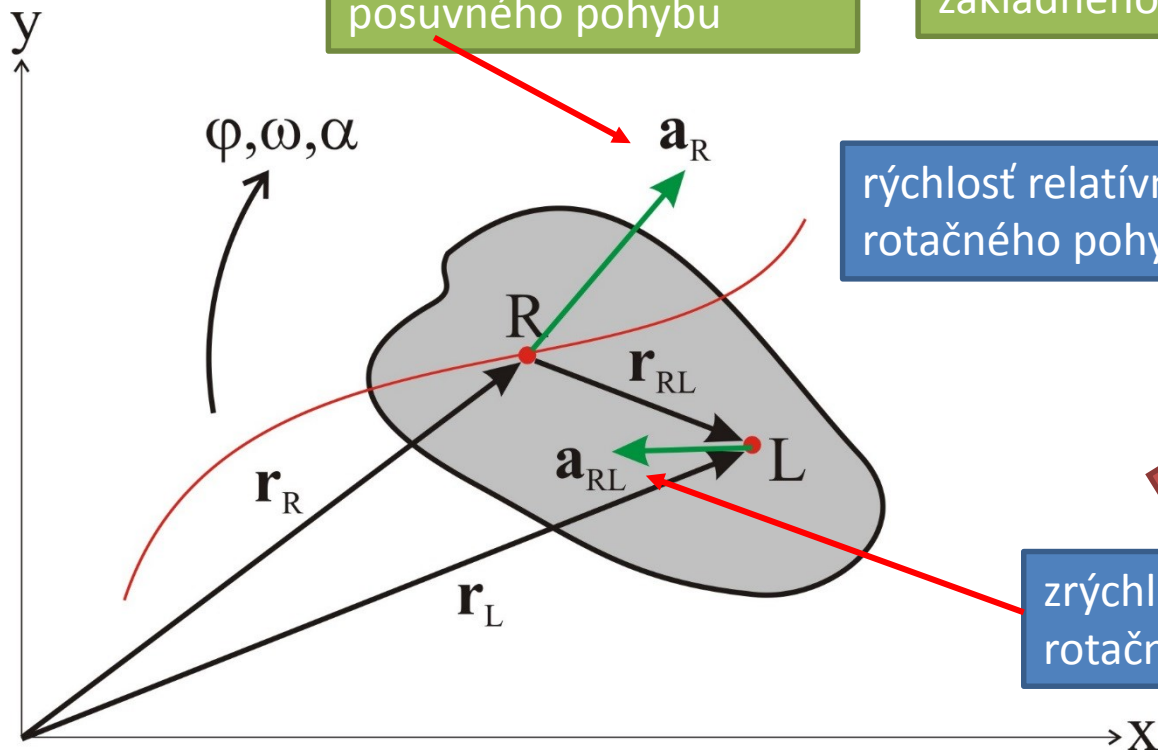
4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrýchlenie unášavého
posuvného pohybu

zrýchlenie obecného bodu L využitím
základného rozkladu

rýchlosť relatívneho
rotačného pohybu:

$$\mathbf{v}_{RL} = \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{r}_{RL}$$

$$\mathbf{a}_{RL} = \boldsymbol{\alpha} \times \mathbf{r}_{RL} + \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{v}_{RL}$$

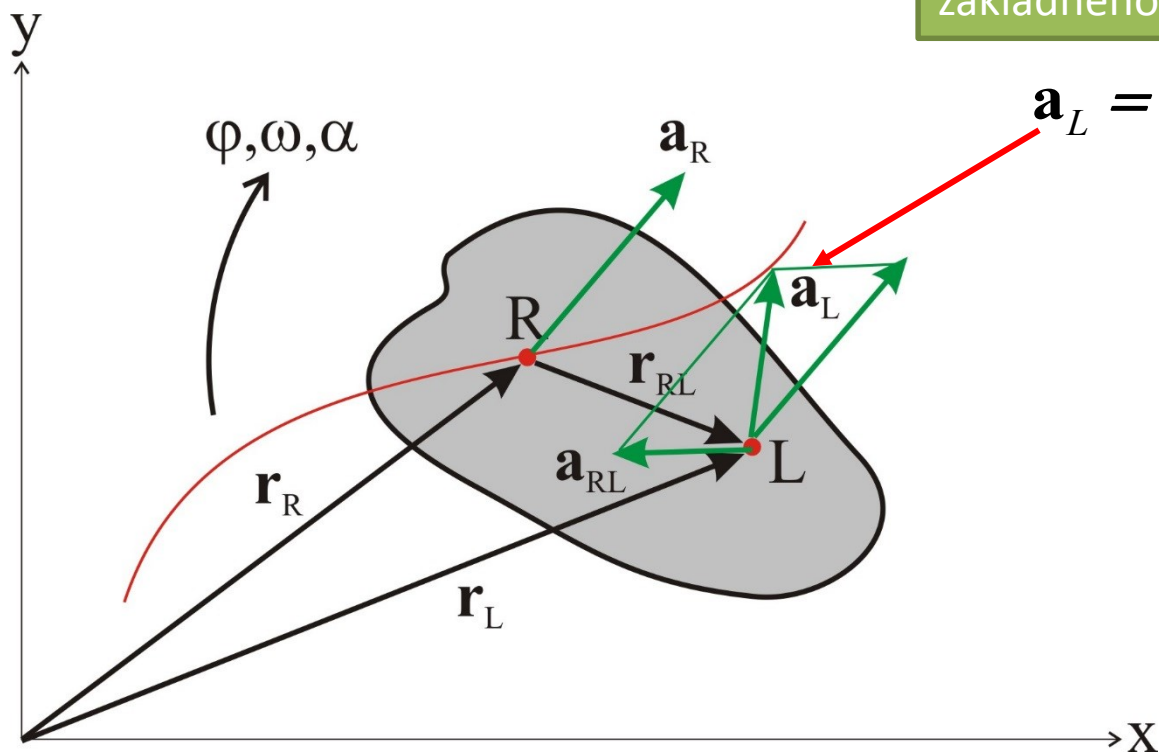
zrýchlenie relatívneho
rotačného pohybu

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrychlenie obecného bodu L využitím základného rozkladu

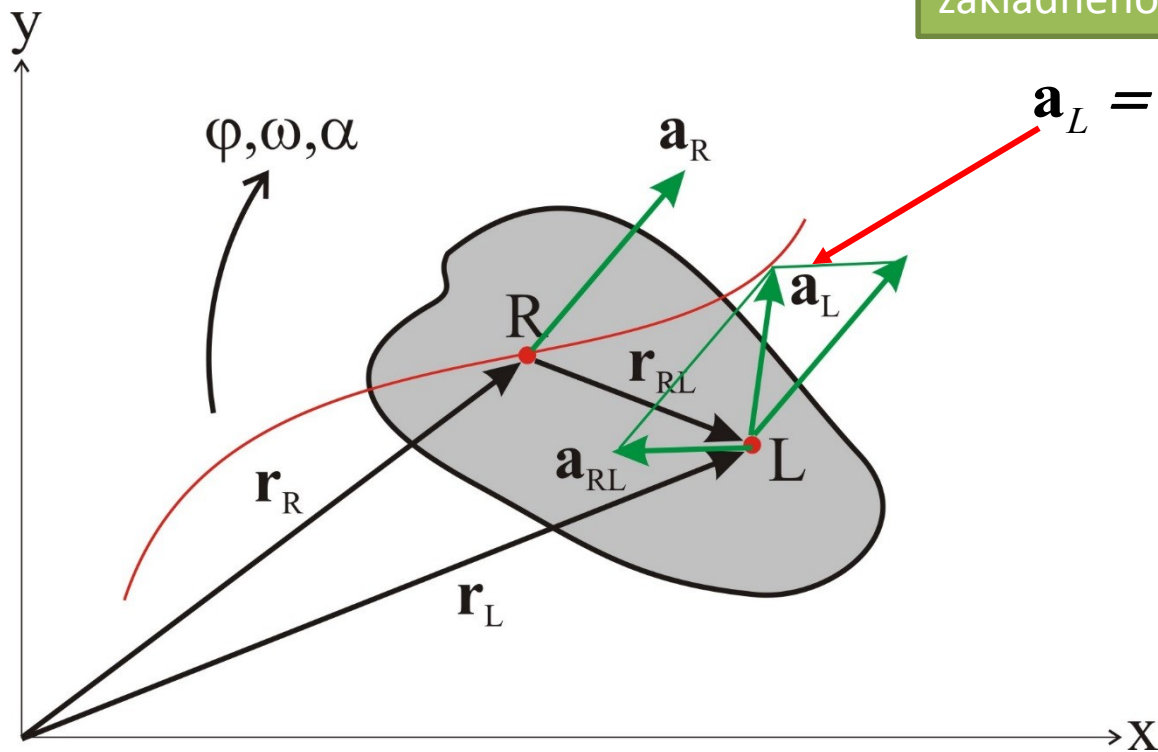

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrychlenie obecného bodu L využitím základného rozkladu

$$\mathbf{a}_L = \mathbf{a}_R + \mathbf{a}_{RL}$$

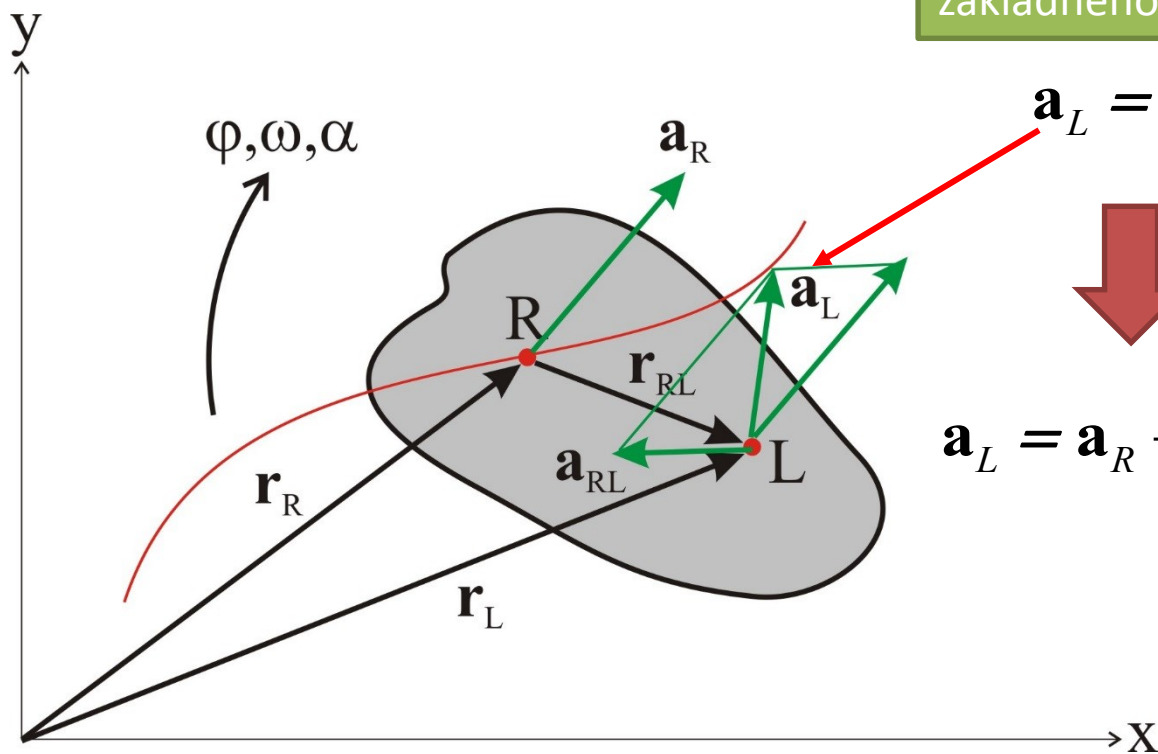
$$\mathbf{a}_{RL} = \boldsymbol{\alpha} \times \mathbf{r}_{RL} + \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{v}_{RL}$$

4. Rovinný pohyb telesa

Rozklad pohybu

pohyb obecného bodu L

zrychlení obecného bodu L využitím základného rozkladu

$$\mathbf{a}_L = \mathbf{a}_R + \mathbf{a}_{RL}$$

$$\mathbf{a}_{RL} = \boldsymbol{\alpha} \times \mathbf{r}_{RL} + \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{v}_{RL}$$

$$\mathbf{a}_L = \mathbf{a}_R + \boldsymbol{\alpha} \times \mathbf{r}_{RL} + \boldsymbol{\omega} \times \mathbf{v}_{RL}$$

4. Rovinný pohyb telesa

Tabuľa

- príklad

5. Sférický a priestorový pohyb telesa

Charakter. sfér. pohybu

sférický pohyb

- teleso koná sférický pohyb, ak jeden jeho bod je trvalo v klúde
- tento bod sa nazýva stred sférického pohybu
- ak telesu nie sú kladené iné väzby, potom má tri stupne voľnosti
- trajektóriami bodov sú sférické krivky – t.j. krivky ležiace na guľových plochách so stredom v strede sférického pohybu
- opisuje sa pomocou tzv. Eulerovych uhlov:
  - precesia
  - nutácia
  - vlastná rotácia

5. Sférický a priestorový pohyb telesa

Charakter. sfér. pohybu

sférický pohyb

5. Sférický a priestorový pohyb telesa

Charakter. priestor. pohybu

priestorový pohyb

- predstavuje najobecnejší prípad pohybu telesa
- základný rozklad obecného priestorového pohybu telesa k bodu Ω je jeho rozklad na **unášavý pohyb posuvný** určený pohybom bodu Ω – tzv. referenčný bod, a na **relatívny sférický pohyb** okolo tohto bodu
- poloha telesa v priestore je potom určená súradnicami referenčného bodu Ω a Eulerovými uhlami, ktoré definujú relatívny sférický pohyb